

Prof. dr. sc. Salmedin Mesihović

Odsjek za historiju, Univerzitet u Sarajevu – Filozofski fakultet

29. XI. 2025.

Provincija Dalmacija u «*Notitia Dignitatum*»

Predgovor

Provincija Dalmacija predstavlja jednu od ključnih administrativnih i vojnih jedinica kasnorimskog Zapadnog Balkana, čiji se položaj, struktura i institucionalni kontinuitet mogu najjasnije sagledati kroz izvor *Notitia Dignitatum*. Ovaj kasnoantički registar svrstava Dalmaciju u složeni sistem pretorijanskih prefektura, dijeceza i provincijskih ureda, te omogućava uvid u transformaciju rimske civilne i vojne administracije nakon reformi dominata. Poseban značaj ima činjenica da *Notitia Dignitatum* ne samo bilježi civilne funkcije i činovničke strukture, nego i širok spektar vojnih jedinica koje nose dalmatinska i ilirska imena, što odražava višestoljetnu tradiciju regrutacije sa prostora nekadašnjeg Gornjeg Ilirika. Upravo kroz ove podatke moguće je rekonstruisati političku važnost provincije, njenu ulogu u kasnorimskoj obrambenoj strategiji, kao i identitetsku i institucionalnu memoriju koja je nastavila postojati i decenijama nakon transformacije prvobitnih struktura. Ovaj rad donosi pregled administrativne organizacije provincije Dalmacije prema *Notitia Dignitatum*, kao i analizu vojnih jedinica koje su zabilježene pod dalmatinskim i ilirskim imenima u Istočnom i Zapadnom dijelu Carstva.

Administrativni popis

«*Notitia Dignitatum*» je zvanični kasnoantički registar dostojanstvenika, službi i vojnih jedinica sa kojima raspolažu oba (istočnom i zapadnom) dijela Rimske Države. Registar odražava sve nivoe vlasti u oba dijela Države, izuzev lokalnih i municipalnih službi i dužnosti. Registar je predstavljen u dosta šturoj formi pukog nabiranja bez dodatnih objašnjenja. Pretpostavlja se da spisak dužnosnika i službi Istočnog i Zapadnog carstva, uz izvjesne korekcije, odražava stanje zadnjih decenija IV. st. n. e. i početaka V. st. n. e. «*Notitia Dignitatum*» je glavni izvor za administrativnu organizaciju Kasnog Rimskog Carstva, pa i za područje Zapadnog Balkana, odnosno provincije Dalmacije. Na razdoblje na koje se odnosi «*Notitia Dignitatum*» provincija Dalmacija se nalazi u sastavu pretorijanske prefektore Italije (*praefectura praetorio Italiae*). Pretorijanska prefektura Italije se sastojala od tri dijeceze (Italije, Afrike i Ilirika). Provincija Dalmacija je ulazila u sastav dijeceze Ilirik (*diocesis Illyrici*),¹ zajedno sa još šest provincija i to *Pannonia Prima*, *Valeria*, *Savia*, *Pannonia Secunda*, *Noricum Mediterraneum*, *Noricum Ripensis*.

¹ Ranije je nosila naziv dijeceza Panonija (*diocesis Pannoniarum*) i predstavljala je Zapadni Ilirik (*Illyricum occidentale*) za razliku od kasnoantičkog Istočnog Ilirika (*Illyricum orientale*) koji su sačinjavale dijeceze Dakija i Makedonija i koji je bio osnovica pretorijanske prefektore za Ilirik (*praefectura praetorio per Illyricum*) koja je za razliku od Zapadnog Ilirika (po «*Notitia Dignitatum*» sastavni dio Zapadnog Carstva) pripala Istočnom Carstvu.

Od podjele jedinstvene provincije Ilirik i kraja Velikog Ilirskog ustanka, provincija Gornji Ilirik/Dalmacija (*Illyricum Superior/Dalmatia*) je nastavila postojati u neizmenjenom teritorijalnom obimu do samoga kraja principata.² U vrijeme uspostave sustava dominata i Dioklecijanovih upravno – teritorijalnih reformi od istočnog dijela principatske Dalmacije je stvorena nova provincija Prevalitana koja se u vrijeme na koje se odnosi «*Notitia Dignitatum*» nalazila u okvirima dijeceze Dakije (*diocesis Daciae*), odnosno Istočnog dijela Države. I pored teritorijalne redukcije, u okvirima dijeceze Panonije/Ilirik provincija Dalmacija je bila ubjedljivo teritorijalno najveća. Smanjena provincija Dalmacija iz vremena dominata je bila i statusno manje vrednovana u odnosu na principatsku Dalmaciju. Od svoga nastanka provincija Dalmacija je bila u statusu carske provincije i njome je upravljao *legatus Augusti propraetore*, koji je dolazio iz reda senatora. Za vrijeme principata njome su upravljali vrlo ugledni i utjecajni pojedinci iz rimskog političkog života kao što su npr. Publije Kornelije Dolabela od 14 do 20 god. n. e., Furije Kamilo Skribonijan 41 - 42 god. n. e., Didije Julijan za Marka Aurelija, Kasije Apronijan otac Kasija Diona oko 180 god. n. e. i sam Kasije Dion 224 - 226. god. n. e. U vrijeme na koje se odnosi «*Notitia Dignitatum*» dominatskom provincijom Dalmacijom upravlja *Praeses Dalmatiae* koji se nalazi na čelu civilne uprave. U hijerarhiji dominatskih zvanja za namjesnike provincija (*proconsuls, consulares, correctores*) *praesides* (odakle potiču naše moderne riječi predsjednik, predsjedavajući i predsjedništvo) su zauzimali najnižu poziciju i dolazili su iz reda vitezova (*ordo equester*).

Kabinet namjesnika dominatske Dalmacije su sačinjavali: šef kabineta (*principem ex eodem officio*), zamjenik šefa kabineta (*cornicularium*), dvojica financijskih službenika/(provincijske) knjigovođe (*tabularios duos, commentariensem*, glavni pomoćnik (*adiutorem*), arhivista (*ab actis*), pomoćnik (*subadiuvam*) i sekretari i drugi subordinirani službenici (*Exceptores et reliquos cohortalinos*), kojima nije dozvoljeno da pređu na drugu dužnost bez dozvole carske milosti (*quibus non licet ad aliam transire militiam sine annotatione clementiae principalis*).³ Ustvari riječ je o predstojnicima odjela provincijalne uprave u kojima se nalazio još čitav niz osoba koje su obavljale službene poslove (uključujući i oslobođenike i robove od posebnog povjerenja), tako da je ukupan broj činovnika zaposlenih u sustavu administracije Dalmacije bio znatno veći. Kao što se vidi iz izloženog riječ je o prilično velikoj birokratskoj strukturi; što posebno dobiva na značenju kada se njoj dodaju i dijecezenska i prefekturalna birokratija koja je bila iznimno brojna.

Pored navedenih službi, «*Notitia Dignitatum*» evidentira i sljedeće službe :

- a) Namjesnik riznice u Saloni (*Praepositus thesaurorum Salonitanorum, Dalmatiae*).⁴
- b) Ravnatelj Jupiterovske tkalačke radionice Dalmacije u Splitu (*Procurator gynaecii Iovensis Dalmatiae – Aspalato*).⁵
- c) Ravnatelj salonitanske bojađijske radnje Dalmacije (*Procurator bafii Salonitani, Dalmatiae*).⁶

² Panonske provincije (*Pannonia Prima, Pannonia Secunda, Valeria, Savia*) kasne antike su proistekle iz Donjeg Ilirika/Panonije, koja je nekada (do završne faze Velikog Ilirskog ustanka) sa provincijom Dalmacijom bila sastavni dio zajedničke provincije Ilirik.

³ *Notitia Dignitatum, in partibus Occidentis*, XLV

⁴ *Notitia Dignitatum, in partibus Occidentis*, XI

⁵ *Notitia Dignitatum, in partibus Occidentis*, XI

⁶ *Notitia Dignitatum, in partibus Occidentis*, XI

- d) Ravnatelj privatnog posjeda za Dalmaciju (*Procurator rei privatae per Dalmatiam*).⁷ Pod nadležnošću grofa za privatnu domenu.
- e) U Saloni se nalazio i oficijelni arsenal (radionica i skladište) oružja za dijecezu Ilirik radionica (*Salonitana armorum*).⁸
- f) Dužnosti vezane za skupljanje poreza u provincijama Dalmaciji, Savii i Panoniji Drugoj su povjerene posebnoj službi (*rationalis summarum Pannoniae secundae, Dalmatiae et Saviae*).⁹
- g) Za dijecezu Ilirik je postojao i grof za trgovinu (*comes commerciorum per Illyricum*).¹⁰
- h) Za dijecezu Ilirik je postojao i grof za sveta darivanja (*comes largitionum per Illyricum*).¹¹
- i) Za dijecezu Ilirik je postojala i služba za privatne posjede (*rationalis rerum privatarum per Illyricum*).¹²

Provincija Prevalitana (nekadašnji južni dio Gornjeg Ilirika/Dalmacije) je imala istu shemu civilnih službi po *Notitia Dignitatum* kao i kasnoantička Dalmacija.

⁷ *Notitia Dignitatum, in partibus Occidentis*, XII

⁸ *Notitia Dignitatum, in partibus Occidentis*, IX

⁹ *Notitia Dignitatum, in partibus Occidentis*, XI

¹⁰ *Notitia Dignitatum, in partibus Occidentis*, XI

¹¹ *Notitia Dignitatum, in partibus Occidentis*, XI

¹² *Notitia Dignitatum, in partibus Occidentis*, XII

Vojne jedinice

«*Notitia Dignitatum*» bilježi i veliki broj vojnih jedinica koje nose ilirsko ili dalmatinsko ime. Riječ je o jedinicama koje imaju višestoljetnu tradiciju i koje su stvarno potekle regrutiranjem sa ilirskog i dalmatinskog područja. Međutim, u vrijeme na koje se odnosi «*Notitia Dignitatum*» one jedinice sa ilirskim i dalmatinskim imenom (posebno ako su tipa *limitanei*) koje su već generacijama bile stacionirane u udaljenim provincijama (u odnosu na Zapadni Balkan) uglavnom su samo po imenu ilirske i dalmatinske. Novačenje u njih se zadnjih decenija IV. i početkom V. st. n. e. uglavnom obavljalo u oblastima gdje su bile stacionirane. Naravno, dobar dio tih novih regruta je dolazio i iz reda veteranskih porodica koje su porijeklom (po muškoj, agnatskoj liniji) mogle biti upravo potomci one prve, izvorne generacije vojnika tih jedinica koje su bile regrutirane na Zapadnom Balkanu.

Istočni dio Države :

- I. Iz reda jedinica (*vexillationes*)¹³ *comitatenses* pod zapovjedništvom *Magister militum praesentalis I* stacioniranih blizu Konstantinopolja.¹⁴
 1. Peta dalmatinska konjanička veksilacija (*Equites quinto Dalmatae*)
 2. Deveta dalmatinska konjanička veksilacija (*Equites nono Dalmatae*)
- II. Iz reda jedinica (*vexillationes*) *comitatenses* pod zapovjedništvom *Magister militum praesentalis II* stacioniranih blizu Konstantinopolja.¹⁵
 1. Šesta dalmatinska konjanička veksilacija (*Equites sexto Dalmatae*)
- III. Iz reda jedinica (*vexillationes*) *comitatenses* pod zapovjedništvom *Magister militum per Orientem* sa sjedištem u Antiohiji.¹⁶
 1. Treća dalmatinska konjanička veksilacija (*Equites tertio Dalmatae*)
- IV. Pod zapovjedništvom vojvode Fenikije (*dux Foenicis*) iz reda jedinica *limitanei*¹⁷:
 1. Maursko – ilirska konjica¹⁸ (*Equites Mauri Illyriciani*) stacionirana u kastelu Otthara.
 2. Ilirska štitničko-konjica (*Equites scutarii Illyriciani*) u kastelu Euhara.
 3. Dalmatinsko – ilirska konjica (*Equites Dalmatae Illyriciani*) u kastelu Latavi.
 4. Prva Ilirska legija¹⁹ (*Legio I Illyricorum*) stacionirana u Palmiri. Riječ je pješadijskoj jedinici.
- V. Pod zapovjedništvom vojvode Sirije (*dux Syriae*) iz reda jedinica *limitanei*²⁰:
 1. Dalmatinsko – ilirsko konjica (*Equites Dalmatae Illyriciani*) u kastelu Barbalissus.
 2. Maursko – ilirska konjica (*Equites Mauri Illyriciani*) u kastelu Neocaesarea.
 3. Ilirska štitnička konjica (*Equites scutarii Illyriciani*) u kastelu Serianae.
 4. Ilirska promoti konjica (*Equites promoti Illyriciani*) u kastelu Occariba.
- VI. Pod zapovjedništvom vojvode Palestine (*dux Palaestinae*) iz reda jedinica *limitanei*²¹:
 1. Dalmatinsko – ilirska konjica (*Equites Dalmatae Illyriciani*) u kastelu Benosaba.

¹³ Veksilacija je jedinica od 400 do 600 pripadnika.

¹⁴ *Notitia Dignitatum, in partibus Orientis, V*

¹⁵ *Notitia Dignitatum, in partibus Orientis, VI*

¹⁶ *Notitia Dignitatum, in partibus Orientis, VII*

¹⁷ *Notitia Dignitatum, in partibus Orientis, XXXII*

¹⁸ *Equites* jedinice tipa *limitanei* imale su između 80 i 300 pripadnika.

¹⁹ Kasnorimska legija iz reda *limitanei* ima između 500 i 1000 pripadnika.

²⁰ *Notitia Dignitatum, in partibus Orientis, XXXIII*

²¹ *Notitia Dignitatum, in partibus Orientis, XXXIV*

2. Ilirska promoti konjica (*Equites promoti Illyriciani*) u kastelu *Menochia*.
3. Ilirska štitnička konjica (*Equites scutarii Illyriciani*) u kastelu *Chermula*.
4. Maursko – ilirska konjanička (*Equites Mauri Illyriciani*) u kastelu *Aelia*.
5. Tamudensko – ilirska konjica (*Equites Thamudeni Illyriciani*) u kastelu *Birsama*.

VII. Pod zapovjedništvom vojvode Osroene (*dux Osrhoenae*) iz reda jedinica *limitanei*²²:

1. Dalmatinsko – ilirska konjica (*Equites Dalmatae Illyriciani*) u kastelu *Ganaba*.
2. Ilirska promoti konjica (*Equites promoti Illyriciani*) u kastelu *Callinico*.
3. Maursko – ilirska konjica (*Equites Mauri Illyriciani*) u kastelu *Dabana*.

VIII. Pod zapovjedništvom vojvode Mezopotamije (*dux Mesopotamiae*) iz reda jedinica *limitanei*²³:

1. Ilirska štitnička konjica (*Equites scutarii Illyriciani*) u Amidi.
2. Ilirska promoti konjica (*Equites promoti Illyriciani*) u *Theodosiopolis*.
3. Ilirska ducatores-konjica (*Equites ducatores Illyriciani*) u Amidi.
4. Ilirska konjica sretnog Honorija (*Equites felices Honoriani Illyriciani*) u kastelu Constantina.

IX. Pod zapovjedništvom vojvode Arabije (*dux Arabiae*) iz reda jedinica *limitanei*²⁴ :

1. Ilirska štitnička konjica (*Equites scutarii Illyriciani*) u kastelu *Motha*.
2. Ilirska promoti konjica (*Equites promoti Illyriciani*) u kastelu *Tricomia*.
3. Dalmatinsko – ilirska konjica (*Equites Dalmatae Illyriciani*) u kastelu *Ziza*.
4. Maursko – ilirska konjica (*Equites Mauri Illyriciani*) u kastelu *Areopolis*.

X. Pod zapovjedništvom vojvode Mezije Prve (*dux Moesiae primae*) iz reda jedinica *limitanei*²⁵:

1. Dalmatinska konjanička kunea²⁶ (*Cuneus equitum Dalmatarum*) u kastelu *Aureomonto*.
2. Dalmatinska konjanička kunea (*Cuneus equitum Dalmatarum*) u kastelu *Pinco*.
3. Dalmatinska konjanička kunea (*Cuneus equitum Dalmatarum*) u kastelu *Cuppis*.

XI. Pod zapovjedništvom vojvode Dakije Ripensis (*dux Daciae ripensis*) iz reda jedinica *limitanei*²⁷:

1. Dalmatinska konjanička kunea (*Cuneus equitum Dalmatarum*) u kastelu *Fortensium, Bononia*.
2. Dalmatinska konjanička kunea (*Cuneus equitum Dalmatarum*) u kastelu *Divitensium, Dortico*.

²² *Notitia Dignitatum, in partibus Orientis, XXXV*

²³ *Notitia Dignitatum, in partibus Orientis, XXXVI*

²⁴ *Notitia Dignitatum, in partibus Orientis, XXXVII*

²⁵ *Notitia Dignitatum, in partibus Orientis, XLI*

²⁶ Kunea je jedinica od 200 do 300 pripadnika.

²⁷ *Notitia Dignitatum, in partibus Orientis, XLII*

3. Dalmatinska konjanička kunea (*Cuneus equitum Dalmatarum, Divitensium*) u kastelu *Drobeta*.
4. Dalmatinska konjanička kunea (*Cuneus equitum Dalmatarum*) u kastelu *Angusta*.
5. Dalmatinska konjanička kunea (*Cuneus equitum Dalmatarum*) u kastelu *Varina*.

Zapadni dio Države :

I. Pod zapovjedništvom *Magister equitum per Gallias* sa sjedištem u Parizu, jedinice tipa *vexillationes comitatenses*.²⁸

1. Osmo dalmatinska konjanička veksilacija (*Equites octavo Dalmatae*).
2. Dalmatinska Passerintiatska konjanička veksilacija (*Equites Dalmatae Passerentiaci*).

II. Pod zapovjedništvom grofa saksonske obale za Britaniju (*Comes litoris Saxonici per Britanniam*).²⁹:

1. Dalmatinska konjica (*equitum Dalmatarum*) pod komandom prepozita (*praepositus*) u kastelu *Branodunensium*, *Branoduno* jedinica tipa *limitanei*.

III. Pod zapovjedništvom vojvode Panonije (*dux Pannoniae*) jedinice tipa *limitanei* :³⁰

1. Dalmatinska konjanička kunea (*Cuneus equitum Dalmatarum*) u kastelu *Teutiborgio*.
2. Dalmatinska konjica (*Equites Dalmatae*) u kastelu *Novas*.
3. Dalmatinska konjica (*Equites Dalmatae*) u kastelu *Albano*.
4. Dalmatinska konjica (*Equites Dalmatae*) u kastelu *Cornaco*.
5. Dalmatinska konjica (*Equites Dalmatae*) u kastelu *Bonorio*.
6. Dalmatinska konjica (*Equites Dalmatae*) u kastelu *Cusi*.
7. Dalmatinska konjica (*Equites Dalmatae*) u kastelu *Ricti*.
8. Dalmatinska konjica (*Equites Dalmatae*) u kastelu *Burgentas*.

IV. Pod zapovjedništvom vojvode provincije Valerije (*dux provinciae Valeriae*) jedinice tipa *limitanei*³¹:

1. Dalmatinska konjanička kunea (*Cuneus equitum Dalmatarum*) u kastelu *Intercisa*.
2. Dalmatinska konjica (*Equites Dalmatae*) u kastelu *Odiabo*.
3. Dalmatinska konjica (*Equites Dalmatae*) u kastelu *Ad Herculem*.
4. Dalmatinska konjica (*Equites Dalmatae*) u kastelu *Cirpi*.
5. Dalmatinska konjica (*Equites Dalmatae*) u kastelu *Constantia*.

²⁸ *Notitia Dignitatum, in partibus Occidentis*, VI – VII.

²⁹ *Notitia Dignitatum, in partibus Occidentis*, XXVIII

³⁰ *Notitia Dignitatum, in partibus Occidentis*, XXXII

³¹ *Notitia Dignitatum, in partibus Occidentis*, XXXIII

6. Dalmatinska konjica (*Equites Dalmatae*) u kastelu *Campona*.
7. Dalmatinska konjica (*Equites Dalmatae*) u kastelu *Vetusalina*.
8. Dalmatinska konjica (*Equites Dalmatae*) u kastelu *Adnamantia*.
9. Dalmatinska konjica (*Equites Dalmatae*) u kastelu *Lussonio*.
10. Dalmatinska konjica (*Equites Dalmatae*) u kastelu *Ripa Alta*.
11. Dalmatinska konjica (*Equites Dalmatae*) u kastelu *Ad Statuas*.
12. Dalmatinska konjica (*Equites Dalmatae*) u kastelu *Florentia*.

V. Pod zapovjedništvom vojvode Panonije Prve i Norika (*dux Pannoniae primae et Norici*) jedinice tipa *limitanei* :³²

1. Dalmatinska konjanička kunea (*Cuneus equitum Dalmatarum*) u kastelu *Flexo*.
2. Dalmatinska konjica (*Equites Dalmatae*) u kastelu *Ala Nova*.
3. Dalmatinska konjica (*Equites Dalmatae*) u kastelu *Aequinoctiae*.
4. Dalmatinska konjica (*Equites Dalmatae*) u kastelu *Ad Herculem*.
5. Dalmatinska konjica (*Equites Dalmatae*) u kastelu *Arlape*.
6. Dalmatinska konjica (*Equites Dalmatae*) u kastelu *Augustianis*.

VI. Pod zapovjedništvom vojvode Armorike (*dux tractus Armorici*) jedinice tipa *limitanei* :³³

1. Dalmatinska vojska pod komandom prefekta (*praefectus militum Dalmatarum*) sa sjedištem u *Abrincatis*.

VII. Pod zapovjedništvom vojvode Belgije Druge (*dux Belgicae secundae*) jedinice tipa *limitanei* :³⁴

1. Dalmatinska konjica (*Equites Dalmatae*) u kastelu *Marvis*.

VIII. Pod zapovjedništvom vojvode Britanije (*dux Britanniarum*) jedinice tipa *limitanei* :³⁵

1. Dalmatinska konjica pod komandom prefekta (*Praefectus equitum Dalmatarum*) u kastelu *Praesidium*.
2. Druga dalmatinska kohorta pod komandom tribuna (*tribunus cohortis secundae Dalmatarum*) u kastelu *Magnis*.

Pod dalmatinskim i ilirskim imenom u sastavu oružanih snaga oba dijela Rimske države krajem IV. i početkom V. st. n. e. bilo je ukupno :

1. Tipa *vexillationes comitatenses* šest jedinica od ukupno 56 jedinica (10, 7 %). Cc 3000 pripadnika.

³² *Notitia Dignitatum, in partibus Occidentis*, XXXIV

³³ *Notitia Dignitatum, in partibus Occidentis*, XXXVII

³⁴ *Notitia Dignitatum, in partibus Occidentis*, XXXVIII

³⁵ *Notitia Dignitatum, in partibus Occidentis*, XL

2. Tipa *limitanei - cunei equitum* 11 jedinica od ukupno 47 jedinica (23, 4%). Cc 2700 pripadnika.
3. Tipa *limitanei – equites* 48 od ukupno 121 jedinice (39, 6%). Cc 12 000 pripadnika.
4. Tipa *legiones limitaneae* 1 jedinica od ukupno 77 jedinica (1,2%). Cc 1000 pripadnika.
5. Tipa *limitanei – milites* 1 jedinica od ukupno 51 jedinice (1,9 %). Cc 250 pripadnika.
6. Tipa *limitanei – cohortes* 1 jedinica od ukupno 115 jedinica (0,8%). Cc. 250 pripadnika.

Visok procent dalmatinskih i ilirskih konjaničkih jedinica je rezultat modificiranja (i sastava, i formacija i strateško-taktičkih načela) rimskih vojnih snaga koje su ostale lojalne Galijenu (samostalno vl. 260 – 260. god. n. e.). Okosnicu tih rimskih vojnih snaga činili su zapovjednici i vojnici regrutirani sa Zapadnog Balkana (i to primarno u konjaničke jedinice), odnosno sa područja provincija Dalmacije i obje Panonije. To je na kraju dovelo do pojave ilirskih careva (Klaudije II Gotski, Aurelijan, Prob, Dioklecijan, Maksimijan, Galerije). Kako se može vidjeti iz rasporeda vojnih jedinica sa dalmatinskim i ilirskim imenom, one su uglavnom koncentrirane u bliskoistočnim provincijama i na balkanskom području, dok ih manje ima u zapadnim provincijama (Britaniji, Belgiji, Galiji). Vjerojatno je veliki broj dalmatinsko-ilirskih jedinica u bliskoistočnim provincijama posljedica Aurelijanove obnove središnje vlasti nad istočnim dijelom Države i pobjede nad odmetnutom Palmirom 272 – 273. god. n. e. Dodatni inkurs balkansko-dunavskih vojnika je u bliskoistočne provincije je došao za vrijeme Galerijeve uspješne protuofenzive na Persijance 298. god. n. e.

Korišteno izdanje : Notitia Dignitatum 1899.: *Notitia Dignitatum or Register of Dignitaries*, William Fairley in Translations and Reprints from Original Sources of European History, Vol. VI:4, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, n.d.

SAŽETAK

Ovaj rad analizira položaj provincije Dalmacije u okviru *Notitia Dignitatum*, jednog od najznačajnijih izvora za administrativnu strukturu kasnorimskog doba. Na osnovu registriranih civilnih funkcija i birokratskih položaja, rad prikazuje organizacijsku shemu provincije unutar dijeceze Ilirik i pretorijanske prefekture Italije. Posebna pažnja posvećena je vojnom segmentu izvora, gdje se evidentira veliki broj jedinica sa dalmatinskim i ilirskim nazivima, stacioniranih kako na prostoru Balkana, tako i u provincijama Bliskog istoka, Britanije, Galijske i Panonije. Njihovo prisustvo ukazuje na dugotrajan kontinuitet vojničke tradicije zapadnobalkanskog prostora i na stratešku ulogu Dalmacije u kasnorimskoj odbrambenoj strukturi.

SUMMARY

This study examines the administrative and military status of the Roman province of Dalmatia as preserved in the *Notitia Dignitatum*, one of the most important late antique documentary sources. Based on the listed civil offices and bureaucratic composition, the paper reconstructs Dalmatia's position within the Diocese of Illyricum and the Praetorian Prefecture of Italy. Particular emphasis is placed on military units carrying Dalmatian or Illyrian designations, recorded throughout the Eastern and Western halves of the Roman

Empire. The presence of these units—from the Balkans to Syria, Palestine, Mesopotamia, Gaul, and Britain—reflects the long-standing recruitment tradition of the western Balkans and demonstrates Dalmatia’s strategic role in late Roman imperial defense.

RIASSUNTO

Questo lavoro analizza la posizione della provincia romana di Dalmazia come attestata nella *Notitia Dignitatum*, una delle fonti più significative per la struttura amministrativa del tardo impero romano. Attraverso l’esame delle funzioni civili e dell’apparato burocratico, il testo ricostruisce il ruolo amministrativo della Dalmazia all’interno della diocesi dell’Illirico e della prefettura del pretorio d’Italia. Una particolare attenzione è dedicata alle unità militari con denominazioni dalmate e illiriche, attestate in numerose province dell’Impero, dall’area balcanica fino alla Siria, alla Mesopotamia, alla Gallia e alla Britannia. La loro distribuzione evidenzia la lunga tradizione di reclutamento dal territorio balcanico e sottolinea l’importanza strategica della Dalmazia nella difesa del tardo Impero romano.

